

УДК 94(100):327(321)
DOI: 10.26661/swfh-2017-49-035

В. Г. Ціватий

ГРУЗИНСЬКИЙ РЕНЕСАНСНИЙ ГУМАНІЗМ І ТРАДИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДОБИ ВІДРОДЖЕННЯ: ПОЛІТИКО–ДИПЛОМАТИЧНІ ПОГЛЯДИ ШОТА РУСТАВЕЛІ

У статті проаналізовано основні напрями політико-дипломатичної та літературної діяльності видатного грузинського сучасника доби Відродження – Шота Руставелі, оскільки його практичний досвід і літературно-поетична спадщина не втратили своєї актуальності й до сьогодні, а його ім'я й творчість міцно пов'язують Грузію та Україну через віки й тисячоліття європейської історії. Шота Руставелі провідник ідей ренесансного гуманізму в Грузії. Увага акцентується на національних особливостях дипломатії та зовнішній політиці Грузії, яка має багатоміжові історичні традиції та етапи інституціонального розвитку.

Ключові слова: дипломатія, інституціоналізація, гуманізм, доба Відродження, Шота Руставелі, Грузія, Україна.

У добу Середньовіччя відбувається об'єктивно обумовлений процес започаткування інституціонального оформлення зовнішньої політики і дипломатичних служб провідних держав Європи. Відповідно й постає споконвічне питання співвідношення та пріоритетності концептів: «Європа» «зовнішня політика» і «дипломатія», «війна» і «мир» тощо. З цією проблематикою пов'язані й оцінки сучасників щодо різноманітних державно-правових форм і типів правління, інституційних політичних процесів, характеристик реальності й створення ідеалів при висвітленні завдань і практичної діяльності влади, моделей дипломатії, інститутів дипломатії, гуманістичних традицій, дипломатичного інструментарію тощо [11, с. 287-294].

Дослідницька проблема інституціоналізації дипломатії та зовнішньої політики є новою для історичного дослідження, відтак вимагає застосування системного аналізу та відповідної термінології, яка необхідна для виконання наукових завдань. Інституціоналізація – це перетворення, а модернізація – удосконалення, будь-якого політичного явища (зокрема зовнішньої політики і дипломатії) на організовану системоустановчу інституцію. Вона є формалізованим, упорядкованим процесом з певною структурою відносин, ієрархією чи підпорядкованістю різних рівней влади та іншими ознаками організації (правила поведінки, звичаї, закони, норми, дипломатичні методи, церемоніал, дипломатичний протокол, інститути дипломатії, дипломатичний інструментарій тощо).

Виходячи з постановки проблеми – маємо вивчати не лише схему хронологічних подій зовнішньополітичної діяльності держав і їх дипломатичний інструментарій спираючись на джерельну базу.

Трансформація різних сфер життя соціуму Середньовічної Європи, у тому числі й у становленні нового формату (нових норм) міжнародних відносин, сталися під впливом гуманістичних ідей Ренесансу, що дали могутній імпульс для розвитку всіх вимірів суспільного буття – соціально-політичного, політико-дипломатичного, економічного та соціокультурного. Головним «актором» на цій сцені перетворень стає індивід.

Міжнародні відносини, зовнішня політика і дипломатія провідних держав Європи доби Середньовіччя уособлювалися в образі та діях їх правителів (владарів-державців), оскільки підходи, принципи, переконання, рішення та практичні дипломатичні дії багато в чому визначали й загальний поступ дипломатії XVI ст., і визначили її подальший розвиток під впливом реформаційних та інституціональних процесів протягом XVI-XVIII століть.

Виходячи з постановки проблеми – маємо вивчати не лише схему хронологічних подій зовнішньополітичної діяльності держав і їх дипломатичний інструментарій спираючись на джерельну базу, показати перетворення зовнішньої політики і дипломатії як політичного явища на організовану системоустановчу інституцію, проаналізувати внутрішні та зовнішні функції держави, виявити критерії ефективності зовнішньої політики і дипломатії з погляду формування європейської системи держав чи визначення пріоритетів зовнішньої політики держав Середньовічної Європи.

У сучасній українській історіографії проблеми міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії доби Середньовіччя в контексті їх актуалізації та комплексного розуміння досліджувалися такими вітчизняними науковцями, як Б.М. Гончар, О.Б. Дьомін, В.О. Дятлов, С.В. Віднянський, В.А. Смолій, Я.Д. Ісаєвич, Н.Г. Подалаяк, М.В. Кірсенко, М.С. Бур'ян, С.С. Троян, Б.О. Ачказі, В.В. Адагуров, О.П. Машевський, С.Б. Сорочан, В.І. Яровий, О.М. Масан, С.В. Пронь, О.І. Сич, С.І. Лиман, Т.В. Чухліб, В.А. Рубель, П.М. Котляров, Ю.О. Голубкін, Т.А. Балабушевич, Л.О. Нестеренко, І.В. Немченко, О.М. Маклюк, Ю.О. Каганов та інші. Суттєву увагу до проблем міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії раннього Нового і Нового часу у своїх наукових розробках приділяють представники французької, іспанської, німецької, італійської, російської, англо-американської та латиноамериканської історіографічних шкіл.

Спеціальні фундаментальні дослідження із зазначеної тематики відсутні. У цілому, аналіз науково-теоретичних розробок стосовно генезису та розвитку системи європейських держав, проблем її доктринального забезпечення, свідчить про усталену в історіографії традицію фактологічного відтворення процесів, спираючись на принцип історизму, що значною мірою свідчить про неможливість за таких умов

уникнути схематизації відтворення історичних подій. У той же час, необхідно виявити організаційні та кількісні, якісно нові зміни в зовнішній політиці й дипломатії європейських держав досліджуваного періоду під впливом реформаційних і модернізаційних процесів, тобто вказати на всі суттєві події та факти, не означає збагнути сутнісних ознак самої системи держав. Для її вивчення необхідно використовувати нові методики пізнання, однією з яких є теорія інституцій та інституціональних змін, а також модернізаційних процесів.

Метою цієї статті є спроба зробити аналіз політико-дипломатичних процесів в Європі та регіонах світу, зокрема – історичних передумов та інституційних етапів формування грузинського ренесансного гуманізму, у контексті еволюції політико-дипломатичних систем і впливу ідей європейського Гуманізму. Предмет дослідження – специфіка і значення зовнішньої політики і дипломатії, як духовно орієнтованої соціальної організації грузинської школи дипломатії доби Середньовіччя.

Дана стаття присвячена великому грузинському поетові Шота Руставелі, державному діячеві, поету, політику, дипломатові. Він є автором грузинської національної епічної поеми «Вепхісткаосані» («Витязь у тигровій шкурі»). На основі найновіших знахідок і досліджень висвітлюються раніше невідомі моменти із життя й творчості поета.

Ця епічна поема, написана в XII столітті (однак, найдавніші відомі примірники походять із 16 століття) грузинським поетом Шотою Руставелі. Уперше поему було надруковано 1712 року в Тбілісі. З тих пір її перевели більш ніж на 50 мов світу [1; 2]. Знаменита поема була і продовжує залишатися однією з найбільш шанованих у Грузії творів, надаючи виключне впливе значення на розвиток грузинської літератури.

Колекція рукописів поеми Шота Руставелі «Витязь у тигровій шкурі» разом з найдавнішими манускриптами Візантійського періоду з Національного архіву Грузії були включені до Реєстру програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу». Цей Реєстр нараховує в цілому 348 документів і документальних колекцій зі всіх п'яти континентів. У поемі Шота Руставелі розмірковує про ренесансний гуманізм, гуманістичні ідеали середньовічної Європи: мир, толерантність, чемність, почуття любові, дружби, куртуазність, відважність та мужність. Герої поеми відважні, філантропічні та благородні. Герої поеми не лише грузини – описані в поемі події розгортаються також в інших регіонах світу: на Аравійському півострові, у Китаї та Індії.

Шота Руставелі – це видатний поет-гуманіст Грузії, виразник найпередовіших ідей свого часу. Його життя, творча й політико-дипломатична діяльність пов'язані з періодом кінця XII – початку XIII століть, у роки найбільшого розквіту грузинської держави.

Непересічна особистість-загадка Шота Руставелі поступово розкриває таємниці свого життя й долі. Дуже важливий кожний новий факт, що збільшує коло наших знань про геніального сина грузинського народу, бо ж до останнього часу були відомі лише легенди про нього й деякі окремі суперечливі дати народження поета, розрізнені дані про його життя.

Дати його життя – орієнтовно 1172-1216, хоча частина дослідників вважає ці дати умовними і зазначає, що дата народження й смерті цього державного діяча, поета і політика достеменно невідомі.

Цілком реальні відомості про Шота Руставелі, про індивідуальні риси його, як людини й митця, про його духовний світ, гуманістичні ідеї, політико-дипломатичні погляди й діяльність, становить в грузинському суспільстві, є його безсмертний твір – поема «Витязь у тигровій шкурі», єдиний твір поета, який дійшов до нас. Зміст і форма поеми Шота Руставелі, утілені в ній передові суспільно-політичні та політико-дипломатичні й філософські ідеї, композиційна, мовна і віршова майстерність, яскравість образів героїв – усе це ставить її автора в один ряд з найвеличнішими поетами, письменниками світу – Фірдуосі, Нізамі, Данте, Шекспіром, Гете, Шевченком, Пушкіним, Франком і т.д. [3, с. 133-141]. Геніальний поет-гуманіст і народний дипломат реалізував свої ідеї в Грузії часів правління цариці «сонцесяйної» Тамари. Вона правила в Грузії з 1184 року по рік смерті – 1213. Вона зробила дуже багато корисного для об'єднання держави, економічного, політичного, політико-дипломатичного й культурно-освітнього її возвеличення й зміцнення. Кордони Грузії сягали від Чорного моря до Каспійського й включали в себе на півночі прикавказькі степи, на півдні – місцевість навколо озера Ван і землі на захід і північний захід від нього далеко за Трапезунд. У 1204 році, коли Візантію розділили на частини хрестоносці, війська Грузії вступили в чорноморські її провінції. Щоб запобігти захопленню східної Візантії турками, Тамара створила Трапезундську імперію, звела на її престол свого родича Олексія Комніна. Грузія поступово перетворювалася у наймогутнішу державу на Близькому Сході [4].

Караванними і водними торговими шляхами вона міцно зв'язувалася з багатьма навколишніми країнами, близькими й далекими, – з країнами Південного й Північного Причорномор'я, з Персією, Індією, Єгиптом, південною Італією, з руськими феодальними князівствами. Про політичні зв'язки Грузії з Київською Руссю свідчить, зокрема, перше одруження Тамари (1185 рік) з Юрієм – сином володимирського великого князя Андрія Боголюбського.

Розвиток ремесел, їх швидке вдосконалення й одночасне зростання попиту на ремісничу продукцію – все це створювало умови для розширення торгівлі, а тим самим і для небувалого поживлення у всіх галузях суспільного й культурного життя. Цей період в історії Грузії прийнято іменувати грузинським Ренесансом.

Шота Руставелі, як свідчить про це його «Витязь у тигровій шкурі», дуже добре був обізнаний з внутрішніми і міжнародними економічними, політичними, дипломатичними й культурними явищами, подіями, процесами, що відбувалися в тогочасній Грузії. Поет втілював у собі все найкраще, що було в грузинському народоді його епохи. Його поема найповніше та найяскравіше відбиває риси грузинського Ренесансу у всеосяжності цього поняття – виявленні суспільно-політичної, культурної й літературної сторін життя.

За даними поеми, особливо «Вступу» до неї та «Прикінцевих строф», Руставелі дійсно бував при дворі, був зв'язаний з придворним середовищем, виступав як співець Тамари, якій і присвятив свою поему.

Руставелі був поетом великої чарівної сили. Більшість учених-руставелезнавців не мають сумніву в тому, що герой «Витязь в тигровій шкурі» Автанділ – це багато в чому, і насамперед у дивній поетичній обдарованості, сам Руставелі.

Шота Руставелі ріс у придворному колі, в атмосфері загального піклування про найліпший духовний і фізичний його розвиток, виховання мудрості, уміння керувати державою, вести переговори, володіти дипломатичним інструментарієм, командувати військами. Після смерті свого батька Григола поет став володарем воєводства Руставі. Ось звідки його ім'я, яке він носив з 1196 по 1207 рік. Саме в цей період Шота написав свою поему «Витязь у тигровій шкурі», і ім'я Руставелі залишилося навки зв'язаним з нею. У час створення книги поетові було 30-40 років. Як володар Руставі, Шота займав традиційну саме для руставських володарів і за ними закріплену посаду царського візира – казначая.

Державна діяльність Шота набрала особливо великого патріотичного значення після смерті Тамари, у другій чверті XIII століття, коли Грузію спіткало велике національне лихо і вона підпала під владу монголів. У цей період Шота намагається піднести бойовий дух співвітчизників. Він один із головних керівників і учасників усіх найважливіших патріотичних починань, народний дипломат. Після зайняття монголами Східної Грузії йому було доручено вести переговори з жорстким ворогом.

Дожив Руставелі до глибокої старості. Вмер він в Хрестовому монастирі в Єрусалимі. Поява портрета Руставелі й «поминального запису» у храмі пояснюються видатними заслугами Шота як одного з покровителів монастиря, як видатного історичного державного діяча, народного дипломата й геніального поета, ім'я якого було широко відоме грузинському народові.

Народна творчість Грузії мала величезний вплив на формування характеру, світогляду, естетичних смаків Шота, виховала в ньому велику повагу й любов до правдивих і чесних людей, бажання допомогти скривдженим і знедоленим, умиротворювати конфліктні ситуації Народна творчість наповнила оптимізмом світосприйняття поета, породила в нього віру в перемогу добра над злом. Ця віра, осяяна, зміцнена й умотивована найпередовішим філософським і політико-дипломатичним вченням того часу, стала переконанням поета, перетворилася в єдину гармонійну, цілком завершену філософську й політико-дипломатичну систему його поглядів. Усе це знайшло яскраве відбиття на сторінках «Витязя...». Руставелі, геніальний поет і мислитель, виступив як великий гуманіст. У центрі його уваги перебуває Людина, її життя, ідеали, тобто земне, матеріальне, вся складна дійсність суспільного матеріального і духовного життя. Руставелі утверджує торжество добра і світла в земному житті [5].

Творчий доробок Шота Руставелі «Вепхісткаосані» («Витязь у тигровій шкурі») неодноразово видавався українською мовою. Так, у 2015 році побачило світ чергове видання, яке було присвячено 300-річчю першого друкованого видання поеми Шота Руставелі «Вепхісткаосані» («Витязь у тигровій шкурі») – найвідомішої пам'ятки грузинської словесної культури XII століття. Проблеми миру і війни, висока земна любов і вірність у дружбі, обов'язок і сенс земного буття, слава і безславність, життя і смерть – ось такі важливі філософські й політико-дипломатичні проблеми, які розв'язує автор на сторінках високохудожньої, витонченої за формою поеми. Змістом, образною системою, способом мислення і поетичною формою твір Ш. Руставелі захоплює читачів різних народів, різних культурних традицій. У виданні вміщено поему мовою оригіналу – грузинською (кодифіковану версію тексту підготував колектив науковців Академії наук Грузії в 1966 році) і блискучий переклад українською мовою М.П. Бажана. Текст поеми супроводжують теоретичні студії-узагальнення проф. М. Елбакідзе про твір і постать Шота Руставелі та М.П. Бажана, уміщено ілюстрації видатного грузинського художника С. Кобуладзе, створені в 1935-1937 роках.

Наприкінці XX – початку XXI століття було опубліковано значну кількість вагомих руствелологічних досліджень. Книгу, написану Шота Руставелі, на його Батьківщині називають грузинською Біблією.

Наскрізь пронизана біблійними алюзіями, ця поема, створена в кінці XII століття, менш за все східна казка або середньовічний лицарський роман. Точно так само як пристрасті носія тигрової шкіри Таріела, не стільки обов'язковий жанровий елемент оповіді, скільки болісне просування душі до вічної Людської Любові, Політичної Мудрості й Дипломатичної Гармонії: для того нам і дароване життя, аби влитися в сонм вищого укладу.

Поема вабить своїм оптимістичним звучанням, яке впливає із всього розвитку дії від початкового моменту – можливості щастя, до фіналу – усезагального щастя після всіх поневірянь, що їх зазнали герої задля всеохоплюючого миру й злагоди...

Філософія політики, що сповідує автор, тема добра, миру й щастя, не виникає випадково на якомусь ступені розвитку сюжету. Вона присутня у творі з самого початку як основа, що рухає весь сюжет. Саме народність, постулати й принципи народної дипломатії, дали Шота Руставелі ті досконалі художні засоби, той художній матеріал, який був потрібний для створення справді політико-філософської реалістичної поеми. Злите з народним і літературним в одне ціле, політико-філософське начало поеми веде розвиток внутрішніх її суперечностей до оптимістичного фіналу тим рішучіше, чим сильніше внутрішня суперечність сюжету. Цінність щастя Шота Руставелі вимірює глибиною пережитих нещастя (концепти «миру» і «війни»): «Той і радощів не знає, що не знав нещастя зроду».

Автор, виразник дум та політико-дипломатичних ідеалів свого народу, виступає як великий інтернаціоналіст і той же час як глибоко національний грузинський поет. І цікава деталь: хоч про свою вітчизну – Грузію – Руставелі прямо й не говорить, хоч герої поеми – іноземці, численні картини твору, що швидко змінюються з розвитком сюжету, дають читачеві повне уявлення про складне політико-дипломатичне і різноманітне суспільно-історичне життя саме феодальної Грузії XII століття, про її людей, звичаї, побут, етикет, національні особливості, навіть про різні в грузинській державі політичні та міждержавно-дипломатичні ситуації й події.

Під іноземним одягом героїв «Витязя...» б'ється грузинське серце, зі сторінок поеми постає конкретна дійсність Грузії. Хай не дивує нас ця особливість твору: пригадаймо обіцянку поета у «Вступі» оспівати царицю Тамару (а відповідно, і грузинську державу) не прямо, не так, як він робив це раніше, коли був ще зовсім молодий, а алегорично... [5].

Недарма в 1712 році грузинський цар Вахтанг VI здійснив перше друковане видання поеми, він же був її першим коментатором. Саме на початку XVIII століття, у важкий для Грузії історичний період, ця книга слугувала інструментарієм народної дипломатії та згуртувала навколо себе націю, стала наріжним каменем національної самосвідомості. Як досвідчений політик і дипломат Шота Руставелі закликав до мирного врегулювання конфліктів: «Із нори сердечним словом можна викликати й зміну...».

Літературна творчість і політико-дипломатична діяльність Шота Руставелі була зорієнтована на творення миру на Кавказі. У своїй легендарній поемі «Вепхісткаосані» («Витязь у тигровій шкурі») знаменитий грузинський поет Шота Руставелі писав: «...Другові вірний друг допоможе, і не злякає його біда. Серце він віддасть за серце, а любов – це його подорожня путівна зірка...». Любов, дружба і вірність, мир і спокій, виявляються в боротьбі проти зла, війни, за торжество добра й злагоди у світі, у міждержавних відносинах.

Герої Руставелі надають перевагу загибелі над ганьбою, безслав'ям: «Ліпше смерть, достойна слави, аніж згнатьблене життя». Стверджуючи вірність у дружбі («мусить друг не покидати друга любого ніде»), поет рішуче засуджує віроломство, порушення клятви, зраду друга і Вітчизни (т.б. держави, зокрема – Грузії): «Із ворогів найгірший ворог той, що вівся наче друг...» [5].

Варто зазначити, що саме в умовах міждержавних лабіринтів і системах політико-дипломатичних координат невизначеності відносин Грузії з оточуючими державами в добу Середньовіччя через нетрі, тупики й затори офіційної дипломатії все більше пробиваються і набирають чинності паростки нових відносин народної дипломатії. Там, де уряди та їх офіційна дипломатія не мають можливості «увійти», «маневрувати» і топчуться на місці, там народи, поети, вчені, діячі культури готують інтелектуальний простір, платформу для врегулювання міждержавних відносин.

Звичайно, не їх справа вирішувати питання, їх завдання – побачити проблему в цілому, уявити максимально повну картину, щоб на цій основі політикам і дипломатам легше було домовлятися. Говорячи про тогочасний етап формування системи міждержавних відносин, можна підкреслити, що ворожнеча держав на офіційному рівні не перейшла у ворожнечу між людьми, і народи в країнах знаходилися далеко попереду й були більш послідовними у превентивних процесах, ніж влади держав.

Поема Шота Руставелі була мужнім викликом геніального митця церковній поезії й прозі, пройнятим пафосом релігійної схоластики. Двобій закінчився перемогою автора «Витязя...» над церковною літературою. Шота Руставелі став «володарем дум народу».

Грузинський народ полюбив поему за те, що вона увібрала в себе все краще, що було в стародавньому письменстві вітчизни й всього світу, за органічний її зв'язок з життєдайними традиціями народної творчості й народної дипломатії, за звеличення прекрасного письменства батьківщини й піднесення його до такого рівня, якого воно ніколи раніше не досягало [6].

Найціннішим у поемі є те, що в центрі її стоїть активно діюча, духовно багата, наділена від природи дипломатичністю, благородна Людина, яка прагне до подолання зла, воєнних суперечностей і непорозумінь, до утвердження на Землі, зокрема грузинських землях, добра, щастя й миру. Цей твір – є найкращим прикладом прояву ренсансних гуманістичних ідей у грузинському суспільстві. Надзвичайно глибокий вплив мала поема на всю літературу наступних віків Грузії. Гуманістичні ідеї Руставелі стали знаковими для грузинської суспільно-політичної та політико-дипломатичної думки Середньовіччя і раннього Нового часу, стали складовою частиною європейського гуманізму як суспільно-політичного явища в цілому. Шота Руставелі по праву отримав визнання грузинського народу й носить народне звання – геніальний митець-гуманіст [6].

«Витязь у тигровій шкурі» був вперше опублікований лише у 1721 році, і з тих пір поему було перекладено чи не на усі мови світу. Російський поет символіст Костянтин Бальмонт виконав переклад на російську. Українською поему переклав Микола Бажан (1937) [7]. Крім того, «Витязь у тигровій шкурі» є справжнім шедевром серед ілюстрованих світських творів Грузії. Інститут рукописів Грузії у Тбілісі володіє двома фоліантами XVI ст. а також кількома рядками поеми, датовані XIV ст. Інші копії поеми належать до XVII ст. Сьогодні найпрестижніша та найвагоміша нагорода Грузії у галузі літератури носить ім'я Шота Руставелі. Ім'я Шота Руставелі присвоєно Батумському державному університетові, це ж славетне ім'я носить Інститут грузинської літератури та ін.

Шота Руставелі духовно й топонімічно пов'язаний і з Україною. Іменем поета названо вулиці в містах України. Зокрема в Києві, Львові, Одесі, Луцьку, Харкові, Тернополі, Сарнах та в Калуші є вулиці імені Шота Руставелі.

«Бог ділив Землю між народами, – говорить грузинська легенда. Грузини запізналися, затримавшись за традиційним застіллям і тостуваннями, і до моменту їх появи весь світ уже був поділений. Коли Господь запитав у тих, що прийшли, за що вони пили, грузини відповіли: "За тебе, Боже, за себе, за мир". Усевишньому сподобалася відповідь. І сказав він їм, що хоча всі землі (території) роздані, приберіг він невеличкий шматочок для себе, і тепер він віддає його грузинам. Земля ця, за словами Господа, по красі своїй не порівнянна ні з чим і на віки віків будуть люди милуватися і захоплюватися нею...».

Завжди варто пам'ятати ту обставину, що еволюційний розвиток міжнародних відносин свідчить про необхідність пошуку нових гнучких дипломатичних форм реалізації державної політики в будь який історичний період. У світі відбувається постійна адаптація дипломатії до нових умов міжнародних відносин.

Перед міжнародним співтовариством виникають нові виклики, на які слід гідно відповідати. Саме гнучкість і швидкість реагування на ці виклики – це можливість побудови нового міжнародного порядку, що й сталося в добу раннього Нового часу [8, р. 28-29; 9; 10].

Таким чином, беззаперечно, на сьогодні Шота Руставелі – яскравий представник епохи Ренесансу. Це була справді високоосвічена, духовно багата людина, яка увібрала в себе все краще з передової грузинської та світової культури XII – початку XIII століть і попередніх віків.

Проблема війни й миру, війни й дипломатії хвилювали Шота Руставелі та його сучасників. Вони перебували в безперервному пошукові відповідей на ті питання, які ставила перед ними об'єктивна реальність і міждержавні відносини. Адже цей період історії не міг залишити нікого байдужим, так як «мир і злагода – першочергово необхідні речі для королів і держав». Але поряд із цим для тодішньої історії міждержавних стосунків Грузії та цього регіону в цілому, європейської системи держав, що формувалася та інституціоналізувалася в той період, як найкраще підходили слова Заратустри: «Любити мир як засіб для нових війн. І короткий мир більше ніж тривалий».

Джерела та література

1. Руставелі Шота. Витязь у тигровій шкурі / Шота Руставелі. – Київ: АДЕФ-Україна, 2015. – 308с.
2. Руставелі Шота. Вепхисткаосани (Витязь в тигровой шкуре). Подлинная история / Пер. Соломон Иорданишвили. – М.: Симпозиум, 2014. – 328с.
3. Ціватий В.Г. Політико-дипломатичний портрет Данте Аліґ'єрі (1265–1321 рр.): інституціональний вимір доби Відродження й український контекст / Вячеслав Ціватий // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – 2016. – Вип. 2 (1). – С. 133-141.
4. Рейфилд Дональд. Грузия. Перекресток империй. История длиной в три тысячи лет / Дональд Рейфилд. – М.: Колibri, 2017. – 608с.
5. Мацай О.Й. Шота Руставелі. – К.: Знання, 1966. – 50с.
6. Руставелі, Шота. Витязь у тигровій шкурі. Поема / Перекл. Микола Бажан / Шота Руставелі. – Київ-Харків, 1937. – 294 с.
7. Ватейшвили Д.Л. Грузия и европейские страны. Очерки истории взаимоотношений XIII-XIX века: В 3 томах / Д.Л. Ватейшвили. – М., 2003-2006.
8. International Relations. Edited by Stephen McGlinchey. – Bristol, England, 2017. – Part I: Diplomacy. – P. 26-36.
9. Barbiche B. Les institutions de la monarchie française à l'époque moderne. XVI-e – XVIII-e siècle / Bernard Barbiche. – Paris: Presses Universitaires de France, 2012. – 369p.
10. Black J. A History of Diplomacy / Jeremy Black. – Reaktion Books, 2010. – 312p.

Tsvatyi V. Georgian Renaissance Humanism and Traditions of the European Identity of the Renaissance: Political and Diplomatic Shota Rustaveli's views.

The political, diplomatic and literary working of the famous contemporary of the Renaissance – Shota Rustaveli, because his practical experience and literary and poetic heritage had not lost their relevance to this day, and his name and work closely to bind Georgia and Ukraine through the centuries and millennium of the European history is analyzed at the article. Shota Rustaveli is a guide of ideas of Renaissance humanism in Georgia. Attention is focused on the national peculiarities of Georgia's diplomacy and foreign policy. Which has a long historical tradition and stages of institutional development.

Key words: *diplomacy, institutionalization, humanism, the Renaissance, Shota Rustaveli, Georgia, Ukraine.*